

ӨВӨРХАНГАЙ АЙМАГ ДАХЬ ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР

Аудитын сэдэв: Төрийн сангийн тогтолцоо, хууль тогтоомжийн нийцэл

Аудит хийх үндэслэл, бүрэн эрх: Аудитыг Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3.1-д заасан бүрэн эрхийн хүрээнд Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хорооны 2025 оны 25 дугаар “Аудитын сэдэв батлах тухай” тогтоол, Монгол Улсын Ерөнхий аудиторовын 2025 оны 12 дугаар сарын 30-ны өдрийн тушаалаар баталсан “Аудитын сэдэв батлах тухай” А/173, “Төрийн аудитын байгууллагын 2026 онд гүйцэтгэх аудитын жилийн төлөвлөгөө батлах тухай” А/179 дугаар тушаалуудыг тус тус үндэслэн аудитыг хийж гүйцэтгэсэн.

Аудитын гол дүгнэлт: ТӨРИЙН САНГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХУУЛЬ ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН БҮРДЭЖ, ЦАХИМЖИЛТ САЙЖИРСАН ХЭДИЙ Ч БҮТЭЦ, ХҮНИЙ НӨӨЦ БОЛОН ТӨСВИЙН АСУУДЛААС ШАЛТГААЛАН ХЯНАЛТ, ЧИГ ҮҮРГИЙН ХЭРЭГЖИЛТ ДУТМАГ БАЙНА.

Тайланг хүргүүлсэн этгээд: Үндэсний аудитын газрын Нийцлийн аудитын газар, аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, аймаг, сумдын Засаг дарга нарт

Нэмэлт мэдээлэл, мэдээллийн эх сурвалж:
www.audit.mn цахим хаягаар дэлгэрэнгүй тайлантай танилцана уу.

Мэйл хаяг: uvurkhangai@audit.gov.mn

Аудитын харилцан хамаарал:

Төсвийн тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.40-д “Төрийн сангийн үйл ажиллагаа гэж төсөв, мөнгөн хөрөнгө, өр төлбөрийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх, төлбөр тооцоог гүйцэтгэх, төсвийн гүйцэтгэлийг тайлагнахыг” гэж тодорхойлж, мөн хуулийн 36-д төрийн сангийн тогтолцоо, 37-д төрийн сангийн нийтлэг чиг үүргийг дараах байдлаар хуульчилсан байна. Үүнд:

- 37.1.1.төсвийн хэрэгжилтийг зохион байгуулах, түүнд хяналт тавих;
- 37.1.2.төсвийн орлого, зарлагын өдөр тутмын гүйлгээг хийх;
- 37.1.3.төсвийн хяналтыг зардлын бүлэглэсэн дүнгээр хэрэгжүүлэх;
- 37.1.4.төсвийн зарлагын төлбөрийн дарааллыг тогтоох;
- 37.1.5.төсвийн гүйлгээг цахим системээр хэрэгжүүлж хяналт тавих;
- 37.1.6.төсвийг бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах гэрээний бүртгэл болон төлбөрийн даалгавартай харьцуулж төлбөрийн амлалтыг бүртгэх;
- 37.1.7.төсвийн орлого, зарлага, хөрөнгө, өр төлбөрийг Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хуулийн дагуу холбогдох дансанд бүртгэх, тайлагнах;
- 37.1.8.төсвийн сар, улирлын хуваарьт үндэслэн төсвийн байгууллагын бүртгэлийн дансанд санхүүжилтийн болон зарцуулалтын эрх олгох.

Шат шатны төрийн сан нь төсвийн байгууллагуудын санхүүжилт болон зарцуулалтын эрхийг олгох, төсвийн гүйлгээнд хяналт тавих байдлаар Төсвийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.4.1-д заасан “төсвийг үр ашигтай, хэмнэлттэй байхаар төлөвлөж, зарцуулах” зарчмыг хэрэгжүүлэхэд гол үүрэгтэй байгууллага юм.

Төрийн аудитын газраас 2014 онд “Төрийн сангийн тогтолцооны 2013 оны үйл ажиллагааны хэрэгжилт, үр дүн” сэдэвт аудитыг хийж гүйцэтгэсэн. Тус аудитаар “Өвөрхангай аймгийн Төрийн сангийн салбар, нэгжүүдийн үйл ажиллагаа үр дүнтэй байна.” гэсэн дүгнэлт гарч 4 зөвлөмж, 172.8 сая төгрөгийн 1 албан шаардлага өгсөн ба зөвлөмж, албан шаардлага бүрэн биелсэн байна.

Төрийн аудитын байгууллагаас нь жил бүр Төрийн аудитын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1-д¹ заасны дагуу батлагдсан төлөвлөгөө хөтөлбөрийн дагуу санхүүгийн тайлангийн аудит хийгддэг. Санхүүгийн тайлангийн аудитаар санхүүгийн болон нийцлийн 2 төрлийн зөрчлийг илрүүлж дүгнэлт, зөвлөмж, албан шаардлага хүргүүлж байна. ТАБ-аас 2023-2025 онд илэрсэн нийт санхүүгийн зөрчлийг графикаар харуулбал:

Хүснэгт 1 ТАБ-ын санхүүгийн тайлангийн аудитын зөрчлийн дүн /сая.төг/

Он	Зөрчлийн тоо	Зөрчлийн дүн
2023	427	9,443.48
2024	349	31,473.27
2025	412	11,236.58

Дээрх хүснэгтээс харахад 2024 онд санхүүгийн зөрчил 2023 онтой харьцуулахад ихээхэн өсөлттэй байсан бол 2025 онд буурсан үзүүлэлттэй байна.

Аймгийн хэмжээний нийт санхүүгийн зөрчлөөс гадна сум тус бүрийн нэгдсэн тайлангаар илэрсэн зөрчил нь тухайн сумын санхүүгийн дотоод хяналт, сахилга хариуцлагатай холбоотой байдаг. Сумын Төсвийн төвлөрүүлэн захирагчийн тайланд нэгтгэгдэж буй байгууллагуудын /ЗДТГ, ИТХ, ОНХС, ХХС/ аудитын дүгнэлтээр 2023 онд 6 сум, 2024 онд 1 сум, 2025 онд 3 сум тус тус хязгаарлалттай дүгнэлт авсан байна.

Санхүүгийн тайлангийн аудитаар нийтлэг байдлаар давтамж ихтэй илэрдэг зөрчлүүд их байдаг нь төрийн сангийн өдөр тутмын хяналтыг анхааран үзэх шаардлагатай байгааг

¹ 8.1-д “Төрийн аудитын байгууллага Төсвийн тухай хуульд заасны дагуу улсын нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл, Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан, төсвийн байгууллага, төсөв захирагчийн жилийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн тайлан, санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан, төрийн болон орон нутгийн өмчит, тэдгээрийн оролцоотой хуулийн этгээдийн жилийн санхүүгийн тайланд аудит хийнэ”

харуулж байгаа бөгөөд төрийн сангийн үйл ажиллагааг хууль тогтоомжийн дагуу хэрэгжүүлсэн эсэх нь аудитыг гүйцэтгэх гол үндэслэл юм.

Аудитын зорилго, зорилтууд, хамарсан хүрээ:

Төрийн сангийн тогтолцоо, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд аудит хийж, дүгнэлт, зөвлөмж боловсруулан Монгол Улсын Их Хурал болон холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд танилцуулж, олон нийтэд мэдээлэхэд аудитын зорилт чиглэгдсэн. Аудитын зорилтыг хангахын тулд дараах чиглэлээр аудитыг гүйцэтгэлээ. Үүнд:

- Төрийн сангийн тогтолцоо оновчтой бүрдсэн эсэх;
- Төрийн сангийн үйл ажиллагаа хууль тогтоомжийн дагуу хэрэгжүүлсэн эсэх

Аймгийн Санхүү, төрийн сангийн хэлтэс болон 19 сумын санхүүгийн албаны төсвийн санхүүжилтийн болон зарцуулалтын эрх олголт, данс, төлбөр тооцооны 2023-2025 оны үйл ажиллагаа, мөн эрсдэлийн үнэлгээ, гүйлгээний тоо, суманд хамаарах төсвийн байгууллагын тоо, санхүүгийн тайлангийн аудитын зөрчил зэргийг харгалзан үзэж сумдыг түүвэрлэн тайлан мэдээ, дансны хуулга, бусад нотлох баримт, материалыг хамруулан аудитыг хийж гүйцэтгэлээ.

Аудитын гол үр дүн:

Аудитаар **512.2 сая** төгрөгийн **13** зөвлөмж өгч; **512.2 сая** төгрөгийн 1 санхүүгийн үр өгөөж, 4 санхүүгийн бус үр өгөөж тооцов.

БҮЛЭГ-1. ТӨРИЙН САНГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЭРХ ЗҮЙН АКТУУД ХУУЛЬ ТОГТООМЖТОЙ НИЙЦЭЖ БАЙГАА Ч СУМДЫН ТӨРИЙН САНГИЙН ТҮВШИНД ЧИГ ҮҮРГИЙН ДАВХАРДАЛ ҮҮСЭЖ БАЙГАА ТУЛ БҮТЭЦ, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫГ САЙЖРУУЛАХ ШААРДЛАГАТАЙ БАЙНА.

1.1. Төрийн сангийн үйл ажиллагааны эрх зүйн актууд холбогдох хууль тогтоомжтой нийцэж байна.

1.1.2. Холбогдох эрх бүхий албан тушаалтнуудын төрийн сангийн үйл ажиллагаатай холбоотой тушаал, шийдвэрүүд хууль тогтоомжтой нийцэж байна.

Сангийн яам болон Санхүүгийн зохицуулах хорооноос ирүүлсэн албан бичгүүд нь ихэвчлэн чиглэл хүргүүлэх, зөвлөмж өгөх, хамтран ажиллах, тогтоол шийдвэрийн хэрэгжилтийг хангах, мэдэгдэл хүргүүлэх зэрэг агуулгатай бөгөөд холбогдох хууль тогтоомжтой нийцсэн байна. Аймгийн Санхүү, төрийн сангийн хэлтэст 2023–2025 онд ирсэн албан бичгийн бүртгэлээс харахад цаасан суурьт албан бичиг бага ирсэн байх бөгөөд төрийн сангийн үйл ажиллагаа нь цахим системд шилжсэнтэй холбоотойгоор заавар, аргачлал, чиглэлүүд нь цахим системээр хүргэгджээ.

Аймгийн Санхүү, төрийн сангийн хэлтэс нь Улсын Их Хурал, Улсын Их Хурлын Байнгын хорооны тогтоол, Засгийн газрын тогтоол, Ерөнхий сайдын албан даалгавар, хуралдааны тэмдэглэлээс өгөгдсөн үүрэг, даалгаврын хэрэгжилтийг хариуцан тогтмол тайлагнаж байна.

1.2. Аймгийн Санхүү, төрийн сангийн хэлтсийн хувьд төрийн сангийн хууль тогтоомжийн хүрээнд хүлээсэн зорилт, чиг үүргийг хэрэгжүүлэх зохистой бүтэц бүрдсэн бол сумдын төрийн сан чиг үүргийн давхардал үүссэн бүтэц, зохион байгуулалт оновчгүй байна.

1.2.1. Сумдын төрийн сангийн үйл ажиллагааны бүтэц, зохион байгуулалт оновчгүй байна.

Засгийн газрын 2002 оны 101 дүгээр тогтоолоор суманд төрийн сангийн төлөөлөгч ажиллуулах бүтэц бий болгосон боловч уг тогтоолд нэмэлт, өөрчлөлт оруулалгүйгээр шинэ бүтэц, зохион байгуулалтыг бий болгосон нь чиг үүрэг, бүтэц зохион байгуулалтын хувьд зөрүүтэй ойлголт үүсэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн байна.

Сумын санхүүгийн албаны зохион байгуулалт, орон тооны жишиг нормативыг Засгийн газрын 2014 оны 326 дугаар тогтоолоор сумын Засаг даргын Тамгын газрын бүтцэд Санхүүгийн алба байхаар тогтоосон боловч ч нягтлан бодогчид төсвийн захирагч нартаа харьяалагдаж санхүүгийн албаны бүтцэд хамааралгүй болж, сумдын төрийн сангийн үйл ажиллагаа санхүүгийн албаны бүтцээр ажиллаагүй байна.

1.2.2. Сумдын Төсвийн ерөнхий нягтлан бодогч болон төсөв, төрийн сангийн мэргэжилтний зарим чиг үүрэг нь давхардсан, албан тушаалын тодорхойлолтод оновчтой тусгаагүй, төрийн сангийн нийтлэг чиг үүрэгтэй бүрэн нийцээгүй байна.

Албан тушаал	Албан тушаалын тодорхойлолт хэрэгжүүлэх чиг үүрэг	Төрийн сангийн нийтлэг чиг үүрэгтэй нийцэхгүй	Албан тушаалын тодорхойлолтод тусгаагүй ч хэрэгжүүлэн ажиллаж байгаа чиг үүрэг
Сумдын Санхүүгийн албаны дарга буюу төсвийн ерөнхий нягтлан бодогч	4 зорилтын хүрээнд 46 чиг үүрэг	9 чиг үүрэг	4 чиг үүрэг
Сумдын Төсөв, төрийн сангийн мэргэжилтэн	5 зорилтын хүрээнд 23 чиг үүрэг	6 чиг үүрэг	3 чиг үүрэг

Төсөв, төрийн сангийн мэргэжилтний албан тушаалын чиг үүрэг, статистикийн ажлын зохион байгуулалт, нэмэгдэл олгох эрх зүйн зохицуулалтын уялдаа хангалтгүй байна. Статистикийн ажил албан тушаалын чиг үүрэгт орж ирснээр сумдын мэргэжилтнүүд төрийн сангийн үндсэн үйл ажиллагааны чиг үүргээ бүрэн хэрэгжүүлэхэд сөргөөр нөлөөлж байна.

Давхар ажил эрхлэлтийн судалгааны үр дүнгээс үзэхэд төрийн сан хариуцсан албан хаагчдын давхар ажил эрхлэлт аймгийн түвшинд харьцангуй бага давхацсан бөгөөд ихэвчлэн үндсэн чиг үүрэгтэй ойролцоо ажил хавсран гүйцэтгэдэг. Харин сумдын түвшинд хүний нөөцийн хүрэлцээ хангалтгүй байгаагаас төрийн сангийн албан хаагчид үндсэн чиг үүргээс өөр, мэргэжлийн бус ажлыг давхар хариуцах нөхцөл үүссэн нь төрийн сангийн үйл ажиллагааны мэргэшсэн, тогтвортой байдлыг сулруулах эрсдэлтэй байна.

1.2.3. Төрийн сангийн цахим системийн удирдлага, зохицуулалт, мэдээллийн аюулгүй байдал, хэрэгцээ шаардлага нь холбогдох хууль тогтоомжид нийцэж байна.

Олон төрлийн системүүдэд нэвтрэх эрхийг нэвтрэлтийн нэгдсэн системд холбож шийдсэн нь сайн шийдэл болсон байна. Хувийн мэдээллээ өгч байгаа төрийн албан хаагчийн хувьд ямар мэдээллүүдийг нь авч байгаа талаар мэдээлэлгүй, системийн зүгээс хэрэглэгчид мэдэгдэхгүй байна.

Системүүдийн хоорондын мэдээлэл солилцох үйл явц хийгдэж байгаа ч хэрэглэгчийн туслах цонх /системд гарсан алдаа, санал гомдлыг авах, нэгтгэх/-ны хөгжүүлэлт удаашралтай байна.

БҮЛЭГ-2. ТӨРИЙН САНГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААГ ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ДАГУУ БҮРЭН ХЭРЭГЖҮҮЛЭХИЙН ТУЛД ТӨСВИЙН САНХҮҮЖИЛТИЙГ ТОГТВОРЖУУЛАХ, ТӨРИЙН САНГИЙН БОЛОН ХАРИЛЦАГЧ БАЙГУУЛЛАГУУДЫН БОЛОВСОН ХҮЧНИЙГ ЧАДАВХЖУУЛАХ НЬ НЭН ЧУХАЛ БАЙНА.

2.1. Төсвийн санхүүжилтийн болон зарцуулалтын эрх олголт төсвийн хязгаар, орлого бүрдүүлэлтээс хамааран батлагдсан төсөв, төсвийн хуваарийн дагуу олгогдохгүй, шат шатны байгууллагуудад төрийн сангийн үйл ажиллагааны журмын мөрдөлтийг сайжруулах шаардлагатай байна.

2.1.1. Төсвийн санхүүжилтийн эрх олголт нь батлагдсан төсвийн хуваарь, хууль тогтоомж, холбогдох баримт бичгийн шаардлагад нийцэж байгаа ч төсвийн орлого бүрдүүлэлт, хязгаарлалттай холбоотой хугацаандаа олгогдоогүй байна

2025 онд Монгол Улсын Ерөнхий Сайдын 12 дугаар сарын 10-ны 2025 оны 05 дугаар “Төсвийн сахилга бат, хариуцлагыг чангатгах тухай” албан даалгаврын дагуу төсвийн хязгаар тогтоон томилолт, тээвэр шатахуун, урсгал засварын зардал зэрэгт хязгаарлалт хийсэн байна. Тус албан даалгавар, улсаас олгох санхүүжилт, татварын орлогын бүрдүүлэлттэй холбоотой 2025 онд орон нутгийн байгууллага болон сумдын санхүүжилт батлагдсанаас 9.8 хувиар дутуу олгогджээ.

ОНХС-ийн хувьд 2023-2025 онуудад ОНХНС-с санхүүжилт дутуу тавигдсантай холбоотой аймгийн ОНХС-д хуваарилах санхүүжилт дутуу олгогдсон байна.

2.2. Төрийн сангийн нэгдсэн данс, төлбөр тооцооны үйл ажиллагааг сайжруулж, гүйлгээг хянаж буй төрийн сангийн мэргэжилтэн, төсвийг захиран зарцуулж буй удирдлага, нягтлан бодогчдын хариуцлагыг нэмэгдүүлж, чадавхжуулах шаардлагатай байна.

2.2.1. Аймаг, сумдын хэмжээнд бүртгэлийн дансны үлдэгдлийн баталгааг төрийн сангийн нэгдсэн дансны үлдэгдэлтэй тулган баталгаажуулж байгаа боловч хагас жил тутам тогтмол хийдээгүй, Төрийн сангийн баталгаажуулалт хангалтгүй байна.

Хагас жилийн дансны үлдэгдлийн баталгаажуулалтыг 2023 онд 23, 2024 онд 38, 2025 онд 25 дансанд тус тус хийсэн нь хангалтгүй, харин жилийн эцсийн байдлаар 2023 онд 190, 2024 онд 251, 2025 онд 268 дансанд баталгаажуулалт хийсэн нь өмнөх оноос өссөн үзүүлэлттэй байна. Нийт үлдэгдлийн баталгаа ирүүлэх үндсэн болон нэмэлт дансны тоотой харьцуулахад 41.8-59.0 хувийг эзэлж байна. Энэ нь аймаг, сумдын төсөвт байгууллагын нягтлан бодогч нар бүртгэлийн дансны баталгааг тогтмол хийж хэвшээгүй, маягтыг нэг хувь үйлдэж, төрийн санд хувийг үлдээдэггүйтэй холбоотой байна.

Аймаг, Арвайхээр, Баянгол, Уянга, Хужирт сумд хагас жилийн баталгаажуулалтыг тодорхой хэмжээнд хийсэн бол бусад сумдын хувьд хагас жилийн баталгаажуулалтыг огт хийдэггүй байна.

Аудитын тулгалтаар бүртгэлийн дансны үлдэгдлийн баталгааны маягтуудын огноо, албан тушаалтны гарын үсэг, байгууллагын тамга, тэмдэг зэрэг шаардлагатай мэдээллийг бүрэн тусгаагүй, дутуу бөглөсөн маягтыг хүлээн авсан зөрчил илэрсэн. Түүнчлэн харьяа Төрийн сангийн мэргэжилтэн баталгааны маягтад өөрийн гарын үсэг, огноо, тамга, тэмдгийг бүрэн дарж баталгаажуулаагүй байгаа нь баримтын бүрдэл, хүчин төгөлдөр байдлыг хангахгүй нөхцөл үүсгэж байна.

2.2.2. Төрийн сангийн төлбөр, тооцооны гүйлгээг анхан шатны баримтын бүрдэл дутуу, эдийн засгийн ангиллын дагуу зарцуулсан эсэхэд зохих хяналт, баталгаажуулалт хийгээгүй гүйцэтгэсэн нь хяналт сул байгааг харуулж байна.

Аудитын явцад 2023-2025 онд Төрийн сангийн цахим системээр хийгдсэн “Банк хооронд илгээсэн” нийт 334,347 гүйлгээний 1.1 хувийг түүвэрлэн төлбөрийн хүсэлт болон хяналтын хуудасны анхан шатны баримттай тулган шалгахад анхан шатны баримтын бүрдэл дутуу, тушаал шийдвэр байхгүй, гарын үсэг дутуу, гүйлгээний утга тодорхойгүй, эдийн засгийн ангилал зөрүүтэй /зориулалт бус/, буруу баримт хавсаргасан, 2025-2026 оны баримт хяналтын хуудаст орж ирсэн зэрэгтэй холбоотой 2,309.11 сая төгрөгийн 880 зөрчилтэй гүйлгээ байна.

2.2.3. Аймгийн СТСХ болон ихэнх сумд бүртгэлийн дансны тодорхойгүй орлого, буцаалтыг журмын дагуу дансанд байршуулж, холбогдох баримтыг үндэслэн гүйлгээг залруулан буцаалтыг хийж байгаа бол зарим сумд 140020 ангиллаас орлого бууруулан гүйлгээ хийсэн байна.

Хархорин, Уянга, Төгрөг, Өлзийт, Тарагт, Сант, Есөнзүйл, Бат-Өлзий, Гучин-Ус сумд 2023-2025 онуудад төрийн сангийн данснаас нэр данс зөрүү гүйлгээ хийхдээ 140020 ангиллаас гарган 91.4 сая төгрөгийг орлого бууруулан гүйлгээ хийсэн байна.

2.2.4. Төсвийн гүйцэтгэлийн тайланг батлагдсан төсвийн орлого, зарлага, хөрөнгө оруулалт, хөтөлбөр арга хэмжээний хэрэгжилтийг тусган холбогдох хууль тогтоомжид нийцүүлэн хугацаанд нь боловсруулж, тайлагнаж байгаа хэдий ч төсөвт байгууллагуудын төсвийн гүйцэтгэлийн сарын мэдээ, өглөг авлагын мэдээ баталгаажуулалтыг цаглаварт хугацаанд ирүүлэх талаар харьяа төсвийн байгууллагын нягтлан бодогч нарт заавар зөвлөгөө өгч ажиллах шаардлагатай байна.

Төсөвт байгууллагуудын төсвийн гүйцэтгэлийн болон өглөг, авлагын сарын мэдээ тайланг эрх бүхий албан тушаалтны гарын үсэг, байгууллагын тамга тэмдэггүй, бүрэн бус маягтыг хүлээн авч, Төрийн сангийн мэргэжилтэн нь гарын үсэг, огноо, тамга, тэмдгийг бүрэн дарж баталгаажуулаагүй, зарим сумд архивд хүлээлгэн өгөөгүй байна.

2.3. Төрийн сангийн үйл ажиллагаанд хэрэгжүүлж буй дотоод болон хөндлөнгийн хяналтууд нь үр нөлөөгөө өгч байгаа хэдий ч өгсөн шийдвэр, зөвлөмжийн хэрэгжилт, биелэлтийг дүгнэж, үр дүнг сайжруулах шаардлагатай байна.

2.3.1. Төрийн сангийн төлөвлөгөөт, төлөвлөгөөт бус дотоод хяналтыг батлагдсан төлөвлөгөө, удирдамжийн дагуу тогтмол хэрэгжүүлж ажилласан боловч сумдад өгсөн зөвлөмжийн хэрэгжилт, биелэлтийн үр дүнг үнэлж дүгнээгүй байна.

Төсвийн тухай хуулийн 36 дугаар зүйлийн 36.6-д аймгийн төрийн сан нь сумын төрийн сангийн үйл ажиллагаанд санхүүгийн дотоод хяналтыг хэрэгжүүлнэ гэж заасан. Сангийн сайдын 2014 оны 65 дугаар тушаалаар “Төрийн сангийн үйл ажиллагааны дотоод хяналтын журам”-ыг баталсан ба 2024 оны 254 дүгээр тушаалаар 2025 он 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөхөөр шинэчлэн баталсан.

Аймгийн СТСХ-ээс 2023 онд 5, 2024 онд 7, 2025 онд 5 суманд төлөвлөгөөний дагуу дотоод хяналтыг хийсэн. Жил бүр дотоод хяналтаар сумдад зөвлөмжүүд тогтмол өгөгдөөд явж байгаа ч, Төрийн сангийн үйл ажиллагааны дотоод хяналтын зааврын дагуу өгсөн зөвлөмжийн хэрэгжилтийг тайлагнаагүй, үр дүнг үнэлэх боломжгүй байна.

2.3.2. Төрийн сангийн үйл ажиллагаанд гарч болзошгүй эрсдэлийг зааврын дагуу үнэлж, өдөр тутмын дотоод хяналтыг бүх шатны төрийн сангийн үйл ажиллагаанд хэрэгжүүлэн ажилласан боловч түүний үр нөлөө, хэрэгжилтийг цаашид сайжруулах шаардлагатай байна.

Аймаг, сумдын Төрийн сан нь Сангийн сайдын 2024 оны 254 дүгээр тушаалаар баталсан “Төрийн сангийн үйл ажиллагааны дотоод хяналтын заавар”-ын дагуу эрсдэлийн үнэлгээг хийж, тайлагнасан бөгөөд 2023-2025 онд аймгийн нийт дунджаар эрсдэл БАГА гэж үнэлэгдсэн байна.

Харин сумдын хувьд Журмын хавсралт маягт “Төрийн сангийн үйл ажиллагааны талаар харьяа төсвийн байгууллагаас авах санал асуулгын хуудас”, “Төрийн сангийн үйл ажиллагаанд учирсан эрсдэлийн удирдлагын мөрөөр хэрэгжүүлсэн тайлан”-г бүрэн гаргаж хэвшээгүй байна.

2.3.3. Хөндлөнгийн хяналт нь зөрчлийг бууруулахад тодорхой үр дүнгээ өгч байгаа боловч сумдын түвшинд давтагдан илэрдэг зөрчлүүд арилахгүй байна.

Төрийн аудитын газраас 2014 онд “Төрийн сангийн тогтолцооны 2013 оны үйл ажиллагааны хэрэгжилт, үр дүн” сэдэвт аудитыг хийж гүйцэтгэсэн. Тус аудитаар “Өвөрхангай аймгийн Төрийн сангийн салбар, нэгжүүдийн үйл ажиллагаа үр дүнтэй байна.” гэсэн дүгнэлт гарч 4 зөвлөмж, 172.8 сая төгрөгийн 1 албан шаардлага өгсөн ба зөвлөмж, албан шаардлага бүрэн биелсэн байна.

Төрийн аудитын байгууллага нь жил бүр Төрийн аудитын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1-д заасны дагуу батлагдсан төлөвлөгөө хөтөлбөрийн дагуу санхүүгийн тайлангийн аудит хийгддэг ба 2023-2025 оныд хувьд 2024 онд санхүүгийн зөрчил аймгийн хэмжээнд 9.4 тэрбумаас 31.4 тэрбум болж өссөн бол 2025 онд 11.2 тэрбум болон буурсан үзүүлэлттэй байна. Сумын Төсвийн төвлөрүүлэн захирагчийн тайланд нэгтгэгдэж буй байгууллагуудын /ЗДТГ, ИТХ, ОНХС, ХХС/ аудитын дүгнэлтээр 2023 онд 6 сум, 2024 онд 1 сум, 2025 онд 3 сум тус тус хязгаарлалттай дүгнэлт авсан байна.

Төсөв захиран зарцуулж буй байгууллагуудын удирдлага, нягтлан бодогч, төрийн сангийн гүйлгээний хяналт хэрэгжүүлж буй төрийн сангийн мэргэжилтнүүдийн төсөв, санхүүтэй холбоотой хууль, журмын заалтын ойлголтын зөрүүтэй байдлаас үүдэн санхүүгийн тайлангийн аудитаар нийтлэг зөрчлүүд илэрч байна.

Аудитын дүгнэлт:

- Холбогдох эрх бүхий албан тушаалтнуудын төрийн сангийн үйл ажиллагаатай холбоотой тушаал, шийдвэрүүд хууль тогтоомжтой нийцэж байна.
- Аймгийн Санхүү, төрийн сангийн хэлтсийн хувьд төрийн сангийн хууль тогтоомжийн хүрээнд хүлээсэн зорилт, чиг үүргийг хэрэгжүүлэх зохистой бүтэц бүрдсэн бол сумдын төрийн сангийн хувьд албан тушаалын тодорхойлолтын боловсруулалт хангалтгүйгээс тодорхойгүй байдал үүсэж чиг үүргийн давхардал үүссэн бүтэц, зохион байгуулалт оновчгүй байна.
- Төрийн сангийн цахим системийн удирдлага, зохицуулалт, мэдээллийн аюулгүй байдал, хэрэгцээ шаардлага нь холбогдох хууль тогтоомжид нийцэж, гүйлгээ болон хянах батлах ажиллагаа цахимаар хийгдэх болсон нь цаг хугацаа хэмнэж, ажлын ачаалал тодорхой хэмжээгээр буурч, цаасан баримт багассан байна.
- Сумдын санхүүгийн дэмжлэг, орон нутгийн байгууллагуудын Үндсэн үйл ажиллагааны зардал, ОНХС-ийн санхүүжилт Төсвийн санхүүжилтийн болон зарцуулалтын эрх олголт төсвийн хязгаар, орлого бүрдүүлэлтээс хамааран батлагдсан төсөв, төсвийн хуваарийн дагуу олгогдохгүй, шат шатны байгууллагуудад төрийн сангийн үйл ажиллагааны журмын мөрдөлтийг сайжруулах шаардлагатай байна.
- Төрийн сангийн төлбөр, тооцооны гүйлгээг анхан шатны баримтын бүрдэл дутуу, эдийн засгийн ангиллын дагуу зарцуулсан эсэхэд зохих хяналт, баталгаажуулалт хийх үйл ажиллагааг сайжруулж, гүйлгээг хянаж буй төрийн сангийн мэргэжилтэн, төсвийг захиран зарцуулж буй удирдлага, нягтлан бодогчдын хариуцлагыг нэмэгдүүлж, чадавхжуулах шаардлагатай байна.
- Төрийн сангийн үйл ажиллагаанд хэрэгжүүлж буй дотоод болон хөндлөнгийн хяналтууд нь үр нөлөөгөө өгч байгаа хэдий ч өгсөн шийдвэрийн хэрэгжилт, биелэлтийг дүгнэж, үр дүнг сайжруулах шаардлагатай байна.

Санал

Дээд газарт уламжлуулах санал:

- Сумын Засаг даргын Тамгын газрын бүтцэд “Санхүүгийн алба” гэсэн бие даасан нэгж байхгүй бөгөөд төрийн сангийн нийтлэг чиг үүргийг Сумын Засаг даргын Тамгын газрын төрийн захиргааны албан хаагчид болох Төсвийн ерөнхий нягтлан бодогч болон төрийн сангийн мэргэжилтэн хэрэгжүүлж байна. Иймд Засгийн газрын 2002 оны 101 дүгээр тогтоол, Засгийн газрын 2014 оны 326 дугаар тогтоолуудад нэмэлт өөрчлөлт оруулж, сумдын төрийн сангийн үйл ажиллагааны бүтэц, зохион байгуулалтыг оновчтой тодорхойлж, шинэчлэн боловсруулах хэрэгцээ шаардлагатай байна.
- Төрийн албаны зөвлөлийн 2025 оны 208 дугаар тогтоолоор баталсан сумдын төрийн сангийн албан хаагчдын албан тушаалын тодорхойлолтыг холбогдох хууль, журамд нийцүүлэн шинэчлэн боловсруулах шаардлагатай.
- Төсөв, төрийн сангийн мэргэжилтний албан тушаалын чиг үүрэг, статистикийн ажлын зохион байгуулалт, нэмэгдэл олгох эрх зүйн зохицуулалтын уялдаа хангалтгүй байна. Статистикийн ажил албан тушаалын чиг үүрэгт орж ирснээр сумдын мэргэжилтнүүд

төрийн сангийн үндсэн үйл ажиллагааны чиг үүргээ бүрэн хэрэгжүүлэхэд сөргөөр нөлөөлж байна.

- Системүүдийн хоорондын мэдээлэл солилцох үйл явц хийгдэж байгаа ч хэрэглэгчийн туслах цонх /системд гарсан алдаа, санал гомдлыг авах, нэгтгэх/-ны хөгжүүлэлт төлөвлөгөөний дагуу явагдахгүй удаашралтай байгаа тул хурдасгах, системд орсон өөрчлөлт бүрийг тухай бүр хэрэглэгчдэд мэдэгдэх шаардлагатай байна.
- Төрийн сангийн албан хаагчдыг төрийн сангийн үйл ажиллагааны холбогдох хууль, дүрэм, журам, заавартай холбоотой мэдээллээр бүрэн хангаж, чадавхжуулах багц сургалтыг явуулах. /шинэ ажилтнуудад чиглэсэн практик мэдлэгийг давамгайл олгох/ /сургалтын системээр дамжуулан багц сургалтуудыг зохион байгуулах/
- Боловсролын байгууллага нь гүйцэтгэлээр санхүүждэг, зардлын ангилал нь Сангийн сайдын 2025 оны 112 дугаар тушаалаар баталсан “Зардлын зориулалт болон арга хэмжээний ангилал” журамтай нийцэхгүй байгаа тул гүйлгээ хянахад хүндрэл гарч байна.
- Цаасан маягтуудыг цахимд шилжүүлэх /төсвийн гүйцэтгэлийн сарын мэдээ, эрхийн хүсэлтийн маягтууд/, цахим гарын үсгээр баталгаажуулах нөхцөл боломжийг бүрдүүлэх.
- Төрийн сангийн цахим системээр хийгдсэн 2023 оны төлбөрийн гүйлгээний хяналтын хуудаст 2025-2026 оны өөр байгууллагын орлогын хуулга, тушаал шийдвэр зэрэг анхан шатны баримтууд программын алдаанаас шалтгаалж орж ирж байгаа нь нууцлал алдагдах эрсдэлийг үүсгэж байгаа тул үүн дээр анхаарах.
- Төрийн сангийн үйл ажиллагаатай холбоотой гарч буй цаасан баримтын архивлалтын талаар журамд нарийн тусгах.
- Нэмэлт санхүүжилтийн дансны эрх нээх ажлыг Сангийн сайдын 2015 оны 90 дүгээр тушаалаар баталсан ажил үүргийн хуваарьт төсвийн ерөнхий нягтлан бодогч хариуцахаар заасан байдаг ч 2025 оны 10 дугаар сараас эхлэн орон нутгийн төсвийн төлөвлөлт хариуцсан мэргэжилтэн нэмэлт санхүүжилтийн дансны эрхийг нээхээр цахим системд хөгжүүлэлт хийсэн байна. Үүнийг тодорхой болгох.
- Төрийн сангийн эрхийн бүртгэлийн цахим системд баримт бичгийн тохиргоо хийх, хэрэглэгчийн эрх үүсгэх, тохируулж олгох зэрэг ажлуудыг төрийн сангийн мэргэжилтэн хэрэгжүүлж байгаа; төсөвт байгууллагын төрийн сан дахь данс нээх, хаах, өөрчлөх хүсэлтийг төрийн сангийн дотоод хяналт хариуцсан мэргэжилтэн хянахаар цахим системийн хөгжүүлэлт хийгдсэн боловч уг чиг үүрэг нь ажил үүргийн жишиг заавар болон албан тушаалын тодорхойлолтод тус тус тусгагдаагүй байгааг тодорхой болгох.

Сумдын ЗДТГ-ын дарга нарт:

- Интернэтийн хурдны асуудлыг шийдвэрлэж төрийн сангийн үйл ажиллагааг тасралтгүй явуулах нөхцөл боломжийг бүрдүүлэх.

Аудитын зөвлөмж:

АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГА О.ПҮРЭВДОРЖ ТАНАА:

- Төсөв, санхүүтэй холбоотой хууль, журмын заалтын ойлголтын зөрүүтэй байдлаас үүдэн санхүүгийн тайлангийн аудитаар нийтлэг зөрчлүүд илэрч байгаа тул санхүүгийн сахилга батыг сайжруулах, эрсдэл, зөрчлийг бууруулахын тулд төсөв захиран зарцуулж буй байгууллагуудын удирдлага, нягтлан бодогч нарийг нэгдсэн мэдээллээр хангаж, хэлэлцүүлэг зохион байгуулах.

САНХҮҮ, ТӨРИЙН САНГИЙН ХЭЛТСИЙН ДАРГА Ц.ИДЭРСАЙХАН ТАНАА:

- Төсвийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.1.5 болон Засгийн газрын 2023 оны 444 дүгээр тогтоолоор баталсан “Төрийн сангийн үйл ажиллагааны журам”-ын 3.4.10-д

заасны дагуу төсвийн гүйлгээнд цахим системээр хяналт тавих үйл ажиллагааг сайжруулж, төлбөрийн хүсэлтийг анхан шатны баримтын иж бүрдэл, гэрээ, нэхэмжлэх, акт, тооцоо, эдийн засгийн ангилал болон батлагдсан төсвийн зарцуулалтын эрхтэй тулган нягтлан шалгаж хэвшүүлэх, шаардлага хангаагүй болон бүрдэл дутуу гүйлгээг буцааж, хууль, журмын хэрэгжилтийг ханган ажиллах.

- Төсөв, санхүүтэй холбоотой хууль, журмын заалтын ойлголтын зөрүүтэй байдлаас үүдэн санхүүгийн тайлангийн аудитаар нийтлэг зөрчлүүд илэрч байгаа тул төрийн сангийн гүйлгээний хяналт хэрэгжүүлж буй албан хаагчдыг нэгдсэн мэдээллээр хангаж, хэлэлцүүлэг зохион байгуулах.
- Засгийн газрын 2023 оны 12 дугаар сарын 13-ны өдрийн 444 дүгээр тогтоолоор баталсан “ТӨРИЙН САНГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЖУРАМ”-ын 2 дугаар зүйлийн 2.6.1-д заасны дагуу журмын 23-25 дугаар маягтыг сар бүр бүрэн хөтөлж, баталгаажуулан санхүүжилтийг эрхийг олгож байх.
- Засгийн газрын 2023 оны 12 дугаар сарын 13-ны өдрийн 444 дүгээр тогтоолын хавсралтаар баталсан “ТӨРИЙН САНГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЖУРАМ”-ын дагуу захиалагчийн хяналтын зардлын эрх олгох нэмэлт дансаар дамжуулж, Хөрөнгө оруулалтын барьцаа хөрөнгийн зардлын эрх олгохдоо, журмын хавсралт маягтуудын дагуу хянан зарцуулах эрхийг олгож байх.
- Бүртгэлийн дансны үлдэгдлийг хагас жил тутам бүрэн баталгаажуулах, баталгааны маягтыг эрх бүхий албан тушаалтны гарын үсэг, байгууллагын тамга, тэмдгээр баталгаажуулж; төрийн сангийн мэргэжилтний гарын үсэг, огноо, баталгаажуулалтын тэмдэглэгээг бүрэн хангаж, шат шатны хяналтыг сайжруулах.
- Төсөвт байгууллагуудын төсвийн гүйцэтгэлийн болон өглөг, авлагын сарын мэдээ тайланг цаглаварт хугацаанд гарган, эрх бүхий албан тушаалтны гарын үсэг, байгууллагын тамга, тэмдгээр баталгаажуулан Төрийн сангийн мэргэжилтний гарын үсэг, огноо, баталгаажуулалтын тэмдэглэгээний бүрдлийг хангаж, нягтлан бодогч нарт заавар зөвлөгөө өгч, хяналтыг бүрэн хэрэгжүүлж ажиллах.
- Дотоод хяналтын тайлангаар өгч буй зөвлөмжийг хэрэгжилтийг хангуулах хугацааг тайланд тусгаж, зөвлөмжийн хэрэгжилтийн тайланг бүрэн авч, тайлагнаж байх.

СУМЫН ЗАСАГ ДАРГА, САНХҮҮГИЙН АЛБАНД:

- Төсвийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.1.5 болон Засгийн газрын 2023 оны 444 дүгээр тогтоолоор баталсан “Төрийн сангийн үйл ажиллагааны журам”-ын 3.4.10-д заасны дагуу төсвийн гүйлгээнд цахим системээр хяналт тавих үйл ажиллагааг сайжруулж, төлбөрийн хүсэлтийг анхан шатны баримтын иж бүрдэл, гэрээ, нэхэмжлэх, акт, тооцоо, эдийн засгийн ангилал болон батлагдсан төсвийн зарцуулалтын эрхтэй тулган нягтлан шалгаж хэвшүүлэх, шаардлага хангаагүй болон бүрдэл дутуу гүйлгээг буцааж, хууль, журмын хэрэгжилтийг ханган ажиллах.
- Жил бүрийн эрсдэлийн үнэлгээний хамт Сангийн сайдын 2024 оны 254 дүгээр тушаалаар баталсан “Төрийн сангийн үйл ажиллагааны дотоод хяналтын заавар”-ын хавсралт маягт “Төрийн сангийн үйл ажиллагааны талаар харьяа төсвийн байгууллагаас авах санал асуулгын хуудас”-г бүрэн бөглүүлж, эрсдэлийг бодитой үнэлэх.
- Бүртгэлийн дансны үлдэгдлийг хагас жил тутам бүрэн баталгаажуулах, баталгааны маягтыг эрх бүхий албан тушаалтны гарын үсэг, байгууллагын тамга, тэмдгээр баталгаажуулж; төрийн сангийн мэргэжилтний гарын үсэг, огноо, баталгаажуулалтын тэмдэглэгээг бүрэн хангаж, шат шатны хяналтыг сайжруулах.
- Төсөвт байгууллагуудын төсвийн гүйцэтгэлийн болон өглөг, авлагын сарын мэдээ тайланг цаглаварт хугацаанд гарган, эрх бүхий албан тушаалтны гарын үсэг,

байгууллагын тамга, тэмдгээр баталгаажуулан Төрийн сангийн мэргэжилтний гарын үсэг, огноо, баталгаажуулалтын тэмдэглэгээний бүрдлийг хангаж, нягтлан бодогч нарт заавар зөвлөгөө өгч, хяналтыг бүрэн хэрэгжүүлж ажиллах.

- Засгийн газрын 2023 оны 12 дугаар сарын 13-ны өдрийн 444 дүгээр тогтоолоор баталсан “ТӨРИЙН САНГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЖУРАМ”-ын 2 дугаар зүйлийн 2.6.1-д заасны дагуу журмын 23 дугаар маягт “ОРОН НУТГИЙН ТӨСВИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДАД САНХҮҮЖИЛТИЙН ЭРХ ОЛГОХ ЖАГСААЛТ”-ыг сар бүр бүрэн хөтөлж, баталгаажуулан санхүүжилтийг эрхийг олгож байх.

**ҮНДЭСНИЙ АУДИТЫН ГАЗРЫН ХАРЬЯА
ӨВӨРХАНГАЙ АЙМАГ ДАХЬ ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**